

Synpunkter på Remissversion – En attraktiv och pulserande region för alla, Örebro läns regionala utvecklingsstrategi 2022–2030, diarienummer 21RS5939

I. Örebro läns museums samlade uppfattning om det uppdaterade strategiförslaget och dess relevans

I kapitel 1, som inte ändrats, står att "Det naturtillgångarna var förr är kunskapstillförseln från Örebro universitet idag." Det är ett ohistoriskt påstående. Inte så att Örebro universitet inte står för kunskapstillförsel, utan därför att det som benämns naturtillgångar handlade om den tidens high-tech som gav Sverige möjligheter till utrikes handel och internationellt renommé samt lade grunden för bergsmansorganisationen – en för Sverige speciell kollektiv lösning. Senare lyfts detta fram som värdefullt i kapitel 3 Viktiga utgångspunkter, Internationellt samarbete/"Att bygga vidare på vår långa historia ".... Vi föreslår att RUS:en i stället för att nedvärdera denna historia som *naturtillgångar* vågar sig på att vara stolt över sin historia och lyfta fram regionens månghundraåriga rötter av att ligga i framkanten ekonomiskt, tekniskt och socialt. Utvecklingen av Sverige till en modern välfärdsstat har långa rötter tillbaka till medeltid och Bergslagen.

Vi föreslår: en ny mening – Kunskapstillförseln från Örebro universitet i dag är en parallell till den tekniska och ekonomiska, kulturella och sociala utveckling som länet bidragit till från tidig medeltid. (Dvs. genom bergsbruket och dess relationer till bondebygd och stadsgrundande).

Agenda 2030

Det är tydligt att RUS:en har ambitionen att koppla sig till Agenda 2030. De tre övergripande målen i RUS "Stark konkurrenskraft", "Hög och jämlik livskvalitet" och "God resurseffektivitet" representerar enligt RUS tre av hållbarhetens aspekter: ekonomisk, social och miljömässig. Trots detta kopplar inte RUS sina tre övergripande mål på ett tydligt sätt till Agenda 2030.

Några exempel på vad vi menar är: på vilket sätt bidrar indikatorerna mer pengar till forskning, andelen företag ökar samt ökad produktivitet till Agenda 2030? Det behöver förtydligas hur effektmålen kopplar till EU:s tillväxtstrategi – exempelvis ökad andel företag som har hållbarhet i fokus. Om det övergripande ekonomiska målet inte ska fortsätta vara överordnat behöver det framgå hur dess effektmål och indikatorer också är socialt, miljömässigt och kulturellt hållbara.

Inom målet God resurseffektivitet finns bara naturvetenskapliga effektmål (se förslag nedan). Detta är förvånande då RUS strävar efter att utvecklingen ska ta hänsyn till de planetära gränserna (se Kate Raworths teorier om planetära gränser).

Vi föreslår: att varje *effektmål* tydligt kopplas till Agenda 2030:s effektmål och mål och att indikatorerna under Stark konkurrenskraft utvecklas mot tydligare hållbarhet.

Kulturell hållbarhet

Den fjärde aspekten av hållbarhet - kulturell hållbarhet – saknas i såväl visionstänkandet som effektmålen. Idag är arbetet med de tre hållbarhetsaspekterna - ekonomisk, social och miljömässig - vedertagna i samhället. Trots detta har inte den förändringsprocess kommit i gång på allvar som behöves för att hålla samhällets utveckling inom de planetära gränserna. Inom forskningsvärlden har det sedan många år pågått en diskussion av behovet att förtydliga de

kulturella aspekterna av hållbarhet inom och/eller mellan de tre traditionella perspektiven för att skapa de nödvändiga incitamenten till förändring.

I RUS:en finns texter som kretsar kring detta i termer av identitet och berättelser, men inte i termer av överföring av kunskap eller mänskliga beteenden i relation till behov och begär. Den resilienta människan behöver utveckla egenskaper som bidrar till förståelse av de egna drivkrafterna, både behoven och begären. Den senaste forskningen kring kulturell evolution handlar om att vi människor ska lära oss mer om vilka vi är och varför vi har de tankar och känslor vi har för utan den grunden att stå på kan vi inte agera genomtänkt i världen.

Medvetenheten om megatrender (kap. 4) ger en viss förståelse för hur människor agerar, men de behöver kompletteras med medvetenhet hur vi fungerar och tänker som människor. I RUS beskrivs det som en osäkerhet när det i själva verket handlar om omedvetenhet. Vi riskerar att bli reaktiva och inte proaktiva. En ökad medvetenhet kan därför leda till de beteendeförändringar som krävs för att möta klimatutmaningen.

Se även punkt 5.7 i stycket "Vi behöver säkra länets hållbara ..." där skrivs om det ovannämnda fast RUS kopplar inte resonemanget till kulturell hållbarhet.

Vi föreslår: att God resurseffektivitet kompletteras med ett nytt effektmål – **Ändrade tankesätt, normer och beteenden.**

II. Vad är bra och vad behöver förändras

Kap. 3. Viktiga perspektiv/Att tänka nytt.

Vi saknar genomgående en kombination av mjuk och hård upplysning. Ekonomi, teknik, naturvetenskap och administration behöver utvecklas i symbios med historia, filosofi, konst, psykologi och samhällsvetenskaper. En ensidig betoning av de hårda värdena är som att försöka släcka brasan med bensin.

Kap. 4. Örebro och omvärlden/Städerna växer, landsbygderna har slutat minska

Stycke två. Att beskriva landsbygderna som en stor resurs för livsnödvändiga försörjning är i sig korrekt, men utgår samtidigt från stadens perspektiv. Landsbygderna har väl värden som går utöver vad de har att bidra med till städerna? Resursperspektivet behöver kort sagt balanseras med ett perspektiv sett inifrån landsbygden. Ett historiskt perspektiv kan vara till hjälp.

Vid olika tidpunkter i historien har det inte alls eller inte bara städerna varit som kreativitet, attraktivitet och pulsen funnits ... Under det tidiga 1800-talet när BNP och befolkningstillväxten växte kraftigt hand i hand – fanns framtiden överallt: på landsbygden i bondgårdar och torparstugor, i småstäder, i prästgårdar, på herrgårdar och bruk. På platser utspridda över hela länet skapade människor från olika klasser, pådrivna av politiska beslut och tekniska innovationer, dynamik och ekonomisk tillväxt. Såväl de små städerna som andra orter i Örebro län började växa.

Dessförinnan - från tidig medeltid fanns framtiden genom bergsbruket och masugnen i de bergiga och skogiga delarna av vårt län. Bergsmansbyar där man samarbetade inom och mellan familjerna anlades varhelst det fanns ett lämpligt vattendrag och tillgång till skog att kola och inte var allt för långt till en gruva. Det innebar en såväl teknisk innovation som en social genom bergsmansorganisationen. Det glest bebyggda fick hanteras genom förhandling och utbyte, vilket skapade en grupp av människor mellan bönder och frälse. Skogen och bergen gav upphov till andra sätt att leva och organisera sig. Även Örebro stad och slottet hör samman med

utvecklingen av bergsbruket. Det ömsesidiga beroendet och utbytet mellan stad, bondebygd och bergsmän har byggt vårt län.

Vi föreslår: en komplettering – På landsbygderna finns dessutom kulturella och socioekonomiska värden andra än i städerna att ta vara på och utveckla.

Kap. 5.5 Social sammanhållning och demokrati

Vi välkomnar att kultur finns med men vi noterar att betoningen ligger enbart på utbud och infrastruktur och inte på ledet dessförinnan, dvs. förutsättningarna för skapande av ett kreativt och kvalitativt *innehåll* i kulturen. RUS:ens syn på kultur kan gärna breddas.

Vi föreslår: att stycket *Kultur ska vara till* för alla kompletteras ”~~Framför allt~~ ger Kulturen ger utrymme för reflektion om det gemensamma och insikter **i såväl det egna som i andra människors liv, villkor och drivkrafter.**”

Vi föreslår: att punkt ett under stycket *Strategiska inriktningar* kompletteras med – Skapa goda förutsättningar för **kulturen**, ett starkt civilsamhälle ...

Vi föreslår: att punkt tre under stycket *Strategiska inriktningar* kompletteras med – Stärk insatser som bidrar till en inkluderande digitalisering, **minskad digitalt utanförskap** och ökad ...

Kap. 5.7 Klimat, miljö och energi

Vi människor behöver mening och sammanhang för att frodas. Enbart goda materiella förutsättningar är inte tillräckliga. Vi saknar kort sagt ansatser till en ny bärande samhällsberättelse, en som bygger på något mer och annat än på oanade och oändliga möjligheter till konsumtion.

Vi instämmer i problembeskrivningen. Det är bra att det är ett tydligt ställningstagande – våra konsumtionsvanor orsakar stor klimat- och miljöpåverkan och är inte hållbara samt att det krävs ändrade normer och beteende för att uppnå en hållbar konsumtion. Däremot saknar vi tankar och idéer kring hur vi ska komma dit, hur vi förändrar beteenden så att vi konsumerar mindre.

Sveriges riksdag beslutade i slutet på 1990-talet om det s.k. Generationsmålet. Den sista av sju förtydligande strecksatser handlar om konsumtionen – ”Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.” Det sägs innebära att vi måste ändra på vår livsstil för att kunna minska vår miljöpåverkan och spara på resurserna. Varorna måste leva längre, kunna återanvändas mer och återvunnet material användas i högre grad. Vi ska återvinna, återanvända och dela, ställa om till en cirkulär ekonomi. Generationsmålet ska också säkerställa att tvärssektoriella frågor infogas i miljömålssystemet. Livsstil handlar om mer än ekonomi och sociala förhållanden utan även om kulturella – vanor, normer, traditioner. Om det vi konsumerar i form av varor ska kunna leva längre och återanvändas mer krävs en annan relation till dem. Fortfarande är det dock så att även om varor inte produceras för att hålla så köper vi heller inte för att behålla dem. Vi lär inte kunna ändra vår livsstil enbart genom mer hållbar produktion. Vi behöver samtidigt lägga vikt vid relationen mellan människor och ting.

Bioekonomi och cirkulära system är bra och leder sannolikt till ”ändrade normer och beteenden” på sikt. Ekonomiska, tekniska, administrativa och naturvetenskapliga åtgärder är dock inte tillräckliga utan behöver kompletteras med åtgärder som riktar in sig just på tankesätt, normer

och beteenden. Vi senmoderna människor är konsumenter i själ och hjärta. För att parafasera Descartes – ” Jag köper, alltså är jag.” Att bryta detta mönster inbegriper rimligen av åtgärder som utgår även från filosofiska, socialpsykologiska och kulturella kunskaper och ställningstaganden. Vår ärkebiskop har talat om detta som andlig mognad. Den tyske sociologen Hartmut Rosa skriver om behovet av att upprätta ett långsiktigt, innerligt förhållande till tingen. Den bortgångna ständiga sekreteraren för Svenska akademien, Sara Danius, ser i Gustave Flauberts romanfigur Emma Bovary från 1856 den första sanna konsumenten, som köper föremål hon inte har behov av. Denna, i mitten av 1800-talet, nya och moderna människa är alltså en konsekvens av industrialiseringens ekonomiska, sociala och kulturella förändringar. Vi lever i dag i ett postindustriellt samhälle, men de väsentliga beståndsdragen är ännu de samma – innovationer, effektiviseringar, sammanslagningar, utveckling, tillväxt, kapital, produktion och konsumtion som hållas isär, herravälde över naturen med mera. Regionen kan inte förlita sig på att kunskapsstillförseln och åtgärdsförslagen inom detta område ska komma utifrån. Historisk-filosofisk kompetens inom Örebro universitetet behöver tillskapas.

Vi föreslår: att den andra punkten under Strategiska inriktningar – Skapa **breda, tvärssektoriella** förutsättningar **som bidrar till att utveckla mer långsiktiga relationer mellan människor och ting till grund** för en strukturell omställning till en cirkulär ekonomi och bioekonomi **i ett samhälle** där vi producerar och konsumerar på hållbara sätt.

Vi föreslår: att God resurseffektivitet kompletteras med ett nytt effektmål – **Ändrade tankesätt, normer och beteenden.**

Kap. 5.10 Upplevelser och evenemang

Vi välkomnar betoningen av samverkan. En plattform är bra, men lika viktigt är att utveckla många mindre besöksanledningar och att få dem att verka tillsammans. Vi ser vidare att det finns möjligheter att utveckla en annan typ av turism utom sommarsäsongen, men att det kräver resurser för att utveckla innehåll och marknadsföra detta.

Vi vill betona att den skog som finns i vårt län brukats som en resurs under många tusen år och innehåller många spår att människors aktiviteter. Sedimentprover som visar att skogarna betats sedan århundradena före år noll och det medeltida bergsbruket innebar att skogen användes ännu mer intensivt till byggnadsmaterial, kolning och till bete för såväl kor, får och getter som de för bergsbruket så viktiga dragdjuren. Rikliga och varierade spår efter detta finns fortfarande i våra skogar men hotas av ett ovarsamt skogsbruk och okunskap.

Vi föreslår: att God resurseffektivitet kompletteras med ett nytt effektmål – **Ändrade tankesätt, normer och beteenden.**

Vi föreslår: För att skogen ska kunna användas som en hållbar **tillgång**, för att bidra till biologisk och **kulturell** mångfald och dessutom vara en attraktiv plats för friluftsliv och **kultur- och naturupplevelser** ” ...

Vi föreslår: att begreppet *upplevelseindustri* utgår. Friluftsliv, kultur- och naturupplevelser tillverkas inte industriellt av råvaror och bör inte behandlas som varor vilka som helst. Ett sådant språkbruk bidrar inte till utan motverkar den efterfrågade strukturella omställningen.

Vi föreslår: att Strategiska inriktningar kompletteras med **Ökad kunskap om den fysiska livsmiljöns sociala och kulturella värden.**

Vi vill understryka att hemestertrenden gjort att Örebro läns museum är ett av de museer i Sverige där den negativa påverkan knappast märkts. Tvärt om har vi haft en positiv trend. Det som däremot påverkats negativt är skolpedagogiken och de lokala/regionala besöken utom sommarsäsong.

På vår bergsmansgård Siggebohyttan i Lindesberg har de stora evenemangen varit inställda 2020 och 2021 utan att det inneburit att sammanlagda besöken minskat. Det förklaras av att de *enskilda besöken* i stället ökat med 53 % mellan 2019 och 2020 och mellan 2021 och 2021 fortsatte de öka med 13 %. Vad gäller intäkterna ökade de med 56 % mellan 2020 och 2021, dessutom spenderade varje besökare mer pengar. Noteras kan att merparten av dessa ökade intäkter kommer från produkter vi köper av lokala, småskaliga matproducenter och säljer i vårt kafé.

Vi vill påminna om att det i dag inte längre är självklart att natur- och kulturvård har samma mål. Detta framgår av utrivningen av dammar som hotar historien om Bergslagen. Järlefallsdammen är exempel som uppmärksammats i pressen.

Kap 7. Utvecklad bioekonomi

Omställningen inom livsmedelskedjan bedöms vara stark. Örebro läns museum saknar att relationen till den nationella livsmedelsstrategin beskrivs och hur den kan användas som hävstång mot en mer hållbar livsmedelsproduktion i länet.

Fördjupningslitteratur

Dessein, J., Soini, K., Fairclough, G., Horlings, L. Culture in, for, and as Sustainable Development - Conclusions from the COST Action IS1007 - Investigating Cultural Sustainability. University of Jyväskylä.

<http://www.culturalsustainability.eu/conclusions.pdf>.

Henrich, Joseph, 2016, *The Secret of our Success. How Culture Is Driving Human Evolution, Domesticating Our Species, and Making Us Smarter*.

Lindenfors, Patrik, 2019, *Det kulturella djuret. Om människans evolution och tänkandets utveckling*.

Soini, Katriina, Joost Dessein. Culture-Sustainability Relation: Towards a Conceptual Framework. *Sustainability* 2016. **8**: 167; doi:10.3390/su8020167

Soini, Katriina; Birkland, Inger (2014). "Exploring the scientific discourse on cultural sustainability". *Geoforum*. **51**: 213–223. doi:10.1016/j.geoforum.2013.12.001.

Axelsson, Robert; Angelstam, Per; Degerman, Erik; Teitelbaum, Sara; Andersson, Kjell; Elbakidze, Marine; Drotz, Marcus K. (2013-03-01). "[Social and Cultural Sustainability: Criteria, Indicators, Verifier Variables for Measurement and Maps for Visualization to Support Planning](#)". *AMBIO*. **42** (2): 215–228. doi:10.1007/s13280-012-0376-0. ISSN 0044-7447. PMC 3593035. PMID 23475657.

För Örebro läns museum

Birgitta Johansen
Länsmuseichef

Marcus Drotz
Enhetschef